

Brief van de bisschoppen van de Nederlandse kerkprovincie aan de priesters over de viering van het sacrament van de Eucharistie

Bijlage bij de Adventsbrief 2007

Elk jaar viert de Kerk op Witte Donderdag de instelling van het sacrament van de Eucharistie en de instelling van het sacrament van het priesterschap. Er bestaat immers een wezenlijke band tussen beide sacramenten. In de Eucharistie beleeft de priester zijn diepste zending vanuit Christus, die priester, altaar en offerlam tegelijk is. Door zijn wijding is de priester aangesteld om in de naam van Christus het offer te hernieuwen tot verlossing van de mensen en om het paasmaal aan te richten voor het volk van God (vgl. pefatie van Witte Donderdag en van de priesterwijding). Daarom ervaart de priester de viering van het misoffer als het hart van zijn roeping en van zijn zending tot verlossing van de wereld.

Ook het feest van Sacramentsdag roept ons jaarlijks weer op om de heilige geheimen van het Lichaam en Bloed van de Heer met zo grote eerbied te vieren, dat wij de genade van zijn verlossing voortdurend ervaren (vgl. het misformulier van deze dag in het Altaarmissaal, p. 535). In de viering van de Eucharistie voeden wij ons met het Woord van God en het vleesgeworden Woord van God, Jezus Christus.

Niet alleen dan, maar elk misoffer vraagt om een waardige en eerbiedige viering. Graag willen wij dit nog eens onder uw aandacht brengen in deze bisschoppelijke Brief – uiteraard niet om

deze vrijblijvend te lezen, maar om de geest ervan te doorgronden en zich eigen te maken. Wij vragen dat u uw eigen praktijk van liturgie-vieren, alsmede het liturgisch gebruik van uw kerkgebouw zorgvuldig onderzoekt. Waar dat nodig is, dient u tot bijstellingen te komen.

Liefdevolle eerbied en aanbidding

Het sacrament van de liefde, de eucharistische Heer in ons midden, verdient alle eer, niet alleen tijdens de viering, maar ook daarbuiten. Het is van groot belang dat wij als gelovigen leven in en vanuit een eucharistische spiritualiteit van eer-

1. Er werd een nieuwe uitgave van het Romeins Missaal uitgevaardigd (2002), paus Johannes Paulus II heeft de Encycliek *Ecclesia de Eucharistia* (2003) geschreven, er is wereldwijd een jaar toegewijd aan de Eucharistie (2004-2005), ingeluid met het apostolisch schrijven *Mane nobiscum Domine* (2004) en besloten met een synode hieraan gewijd (2005) en paus Benedictus XVI heeft zijn post-synodaal schrijven gewijd aan de Eucharistie als het sacrament van de liefde (2007).

Als Nederlandse bisschoppen hebben wij voordien in 1999 in *Mee-werken in het pastoraat* liturgische suggesties gedaan voor de situatie in ons land. In 2004 hebben wij een schrijven doen uitgaan met aanbevelingen over de Eucharistie n.a.v. de Romeinse instructie *Redemptionis sacramentum*; verder hebben wij gekozen voor de uitgave van een *Missale Parvum* als opstap naar de volledige uitgave van het Romeins Missaal van 2002; ook wordt er gewerkt aan een repertorium van geschikte en goedgekeurde liederen voor de Eucharistie.

bied en aanbidding voor de tegenwoordigheid van Christus in het heilig sacrament. Daarom mag, zoals de heilige Augustinus schreef “niemand dit Vlees eten, als hij Het niet van te voren aanbeden heeft” (*Enarrationes in psalmos*, 98, 9). Dit blijkt onder andere uit het feit dat de gelovigen knielen bij het binnenkomen of verlaten van de gewijde ruimte waar het H. Sacrament wordt bewaard. Zo ook knielt de priester voor de eucharistische gedaanten na de consecratie en voorafgaand aan de uitnodiging tot het communiceren. De Eucharistie is het kostbaarste geschenk dat aan de Kerk is toevertrouwd. En al wat kostbaar is, wordt met zorg en liefde omringd. Wij nodigen u allen uit deze zorg en liefde te verdiepen en veilig te stellen.

De laatste jaren heeft de Apostolische Stoel al op meerdere wijzen de zorg en liefde voor de Eucharistie centraal gesteld.¹ In die lijn moedigen wij ook ten zeerste aan dat elke priester dagelijks het heilig misoffer opdraagt, waarbij de gelovigen aanwezig kunnen zijn. In onze adventsbrief van 2007 *Komt laat ons Hem aanbidden...* hebben wij al gesproken over het belang van de Eucharistie in het leven van de gelovigen en hebben wij een nadere toelichting aangekondigd.

1. De liturgie van de Eucharistie

De liturgie is bovenal het werk van Jezus Christus, de hogepriester (vgl. Constitutie over de liturgie, *Sacrosanctum Concilium*, art. 7).

Om dit diepe geloof veilig te stellen en in eerbied te behouden vraagt de beleving van de liturgie zowel om gewijde stilte en concentratie voorafgaand aan de viering in sacristie, kerk en oksaal, alsook om dezelfde houding tijdens de viering, met name telkens na de gebedsoproep door de priester en na het communiceren.

De Kerk heeft de viering van de Eucharistie met zorg omgeven en aan richtlijnen gebonden. Zo zal de priester de voorgeschreven volgorde en elementen van de ritus nauwgezet volgen en uitsluitend gebeden uit de goedgekeurde liturgische boeken gebruiken. Alleen de priester spreekt ‘in persona Christi’ de oraties en het eucharistisch gebed uit. We herinneren eraan dat ook het eind van het eucharistisch gebed (de doxologie van het “Door Hem en met Hem...”) alleen door de celebrerende priester(s) wordt uitgesproken.

De eerbied en zorg voor het heilige dienen ook tot uitdrukking te komen in de liturgische taal; zo spreken we over het ‘eucharistisch gebed’ en niet over ‘tafelgebed’.

2. Altaar, ambo en de ruimte erbij

De centrale plaats van altaar en ambo dient gewaarborgd te zijn. Vanuit het kerkschip gezien wordt de ruimte achter ambo en altaar steeds vrijgehouden. In elke kerk behoort een vast altaar te staan (vgl. Algemeen Statuut van het Romeins Missaal, 2002, art. 298). Bij het tabernakel – dat een waardige plaats moet hebben – brandt dag en nacht de godslamp, die ons eraan herinnert dat de opgestane Heer hier blijvend onder ons is in de geconsacreerde Hosties. Het tabernakel dient brandveilig en inbraakvrij te zijn. De plaats vóór het tabernakel wordt altijd open gehouden, ook tijdens vieringen. Vooral koren en andere musici vragen wij hieraan mee te werken.

3. Niet-geconsacreerde en geconsacreerde hosties

Het Lichaam van Christus wordt uitsluitend bewaard in het tabernakel in daarvoor bestemde cibories en nooit in plastic dozen en dergelijke. Nog niet geconsac-

reerde hosties worden niet in het tabernakel bewaard, maar in de sacristie. Nooit mogen niet-geconsacreerde hosties worden vermengd met geconsacreerde Hosties. Het ligt voor de hand dat vooral gewijde bedienaren toegang hebben tot het tabernakel; het is de taak en verantwoordelijkheid van de pastoor hiervoor zorg te dragen.

4. Liturgisch en geestelijk gebruik van kerkgebouwen

De mensen mogen merken dat het kerkgebouw met zijn liturgische inrichting een plaats is om God te ontmoeten en daarvoor is bestemd. Profaan gebruik van kerkgebouwen is dan ook niet gepast. Een kerk is niet te huur of te verhuren. Wanneer er concerten of andere voorstellingen dienen plaats te vinden, moet men erop letten, dat deze van religieuze aard zijn en in zekere mate een verkondigend en lofprijzend karakter hebben, waarbij het gepast is om ook enkele gebedsmomenten te houden (vgl. het Directorium over concerten in kerkgebouwen, 1987).

5. Het overbrengen van de H. Communie en de ziekencommunie

Het overbrengen van het lichaam van Christus, vanwege de ziekencommunie of een viering elders, dient met gepaste eerbied te gebeuren in een speciaal daarvoor bestemde en gezegende pyxis. Het behoort tot de gewone taak van de priester en diaken dit te doen. Indien dit noodzakelijk is, kan het gebeuren door een buitengewone bedienaar, die daarvoor de vereiste vorming heeft ontvangen. Men dient de Eucharistie direct over te brengen naar de plaats waar het uitreiken plaatsvindt en bij het communie-uitreiken dient men de daarvoor voorziene teksten van de Kerk te gebruiken (vgl. de instructie *Redemptionis sacramentum*,

133). Bij aankomst gaat men onmiddellijk over tot de ritus van het uitreiken van de communie.

6. Het bewaren van de Eucharistie

In geen geval mag de H. Communie thuis bewaard worden. Waar met toestemming van de bisschop het H. Sacrament bewaard wordt (vgl. *Wetboek van Canoniek Recht*, can. 934, § 1; *Redemptionis sacramentum*, 131), dient steeds een brand- en inbraakveilig tabernakel te zijn. Bij twijfel wende men zich tot de diocesane bisschop.

Geconsacreerde wijn moet steeds aan het eind van de viering volledig genuttigd worden (*Redemptionis sacramentum*, 102) en mag in geen geval bewaard worden. Wij herinneren hier aan wat wij al eerder schreven in *Meewerken in het pastoraat*: “Het is niet toegestaan de eucharistische gave van de geconsacreerde wijn in een Woord- en communieviering te gebruiken.”

7. Voorwaarden voor het communiceren

Niet altijd hoeft of mag de H. Communie ontvangen worden. Communiceren vraagt dat men het geloof van de Kerk in de H. Eucharistie deelt en in staat van genade verkeert – zo nodig door voorafgaande biecht.

Wat betreft intercommunie houde men zich aan de richtlijnen die verwoord zijn in het *Oecumenisch Directorium* (1993, vooral nrs. 122-136).

Het kan raadzaam zijn om bij bijzondere gelegenheid voorafgaand aan het communiceren een kort woord uit te spreken over het waardig communiceren, zoals bijvoorbeeld gebeurde aan het eind van de Wereldjongerendagen 2005 in Keulen tijdens de mis met paus Benedictus XVI. Enkele modellen gelieve men hierbij aan te treffen.

8. *Communie onder beide gedaanten*

Onder bepaalde voorwaarden is het communiceren onder beide gedaanten toegestaan. Wij verwachten dat u zich houdt aan de algemene bepalingen uit het *Algemeen Statuut van het Romeins Missaal* (nrs. 281-287) en van *Redemptionis sacramentum* (nr. 100-107).

In tegenstelling tot vroegere bepalingen en soms ingeburgerde gebruiken wijzen wij erop, dat het bij communie onder twee gedaanten niet is toegestaan dat de communicant zelf de heilige Hostie neemt en indoopt in de kelk met het heilig Bloed.

9. *Vieringen van het Woord van God en communievieringen*

In de Nederlandse situatie is op vele plaatsen het gebruik ingeburgerd, om ter vervanging van de zondagsmis, vieringen van het Woord van God en communievieringen te houden, ook wanneer er niet sprake is van een noodsituatie. Deze vieringen kunnen er onbedoeld toe leiden dat gelovigen vervreemden van de Eucharistie. Dit kan niet de bedoeling zijn. De Eucharistie is en blijft immers, zoals het Tweede Vaticaans Concilie stelt, bron en hoogtepunt van alle kerkelijk leven.

We wijzen erop dat het houden van niet-Eucharistische zondagsvieringen bij afwezigheid van een priester de goedkeuring nodig heeft van de diocesane bisschop. Wanneer een vervangende zondagsviering is toegestaan door de diocesane bisschop kan deze alleen doorgang vinden wanneer in dezelfde kerk in hetzelfde weekend geen Eucharistieviering plaats heeft gevonden of zal plaatsvinden – ook al is dat in een andere taal.

Het komt aan elke diocesane bisschop toe om met het oog op specifieke pastorale situaties in zijn bisdom de richtlijnen

voor deze vieringen te specificeren (vgl. *Meewerken in het pastoraat*, p. 26), bij voorkeur afgestemd op een landelijke regeling.

10. *Het communiceren buiten de H. Mis*

De Kerk kent het gebruik van communie-uitreiken buiten de Eucharistie. Het is een groot goed dat gelovigen die niet in staat zijn om deel te nemen aan de Eucharistie, toch het Lichaam van Christus kunnen ontvangen. Toch dient men prudent van deze mogelijkheid gebruik te maken: vieringen van het Woord van God en communievieringen mogen natuurlijk nooit het vieren van de Eucharistie belemmeren, de communiegebeden dienen steeds kerkelijk goedgekeurd te zijn en men dient zich (ook op weekdagen) te houden aan het goedgekeurde rituale voor het uitreiken van de communie buiten de mis.

11. *Liturgische samenwerking tussen kleinere geloofsgemeenschappen*

Het verminderd aantal praktiserende gelovigen daagt ons uit om de geloofsgemeenschap op te bouwen ook met medegelovigen over de grenzen van de eigen parochie heen. Op vele plaatsen heeft men de taak om tot grotere samenwerkingsverbanden te komen als een vruchtbare uitdaging ter hand genomen. Dit gebeurt op allerlei domeinen, en het is goed dit ook op liturgisch vlak te realiseren. Wanneer de mistijden op elkaar worden afgestemd, kunnen meer parochies elke zondag de Eucharistie in hun eigen midden vieren. Soms – vooral bij belangrijke kerkelijke plechtigheden zoals tijdens het Paastriduüm – is het beter dat gelovigen van meerdere parochiekerken op één plaats samenkomen om de liturgie met inzet van alle mogelijkheden plechtig te vieren (zoals geformuleerd in het 'Missale Romanum' van 2002, p. 298). Dat is

ook een grotere bemoediging voor de meer talrijke aanwezigen en geeft de mogelijkheid tot een meer luisterrijke viering. Wij bevelen aan om enerzijds de vitaliteit van de kleinere gemeenschap of groep te behouden en uit te diepen, en anderzijds deze te verbinden met andere gemeenschappen.

Wij hebben deze brief uitdrukkelijk bedoeld voor u, medebroeders in het priesterschap, vanwege de innerlijke verbondenheid van het priesterschap met het sacrament van de Eucharistie. Maar tegelijk richten wij ons tot u met het verzoek dit schrijven door te geven aan uw andere liturgische medewerkers en om met hen te zoeken naar de concrete wijze van realisatie.

De bereidwilligheid van alle priesters om zich in te zetten voor de verdieping van het eucharistische leven en de eucharistische spiritualiteit in de lijn van de bovenvermelde kerkelijke documenten en van onze herderlijke brieven wordt door ons ten zeerste gewaardeerd. Daardoor laten wij vanuit ons wijdingssacrament en vanuit ons priesterlijk dienstwerk zien hoe wij de viering van de Eucharistie beleven als het sacrament van Gods liefde en als zuivere bron en hoogtepunt van heel ons bestaan.

Utrecht, 25 mei 2008
De bisschoppen van Nederland

VOORBEELDEN

VAN EEN UITNODIGING VOOR DE COMMUNIE

In de viering van de Eucharistie kan het nodig zijn om de aanwezigen bewust te maken van de betekenis van het communiceren in onze katholieke Kerk.

Met onderstaande korte teksten geven wij u enkele modellen om tot een goede formulering te komen voor de uitnodiging tot de communie.

I.

In deze heilige Eucharistie voedt Christus ons met zijn Woord en met zijn Lichaam en Bloed. Wie dat ten volle gelooft en leeft in eenheid met Christus en zijn Kerk, is van harte uitgenodigd om Hem te ontvangen in dit sacrament.
(Wie niet te communie kunnen gaan, omdat zij niet katholiek zijn of niet ka-

tholiek leven, kunnen zich toch in de geest aansluiten bij het grote geheim dat wij hier vieren.)

II.

De katholieke Kerk staat de eucharistische communie toe aan de katholiek gedoopten die in geloof en leven werkelijk met Christus en zijn Kerk verbonden zijn.
(Wanneer die verbondenheid niet vertroebeld is door zware zonden, bent u tot de heilige communie uitgenodigd).

III.

In deze viering van de katholieke Kerk zijn ook mensen van een andere levensovertuiging aanwezig. Het verheugt ons dat zij met ons mee willen bidden en vieren.
Wat het communiceren betreft, nodigt de katholieke Kerk hen uit die katholiek zijn en als katholieken leven. Wij vragen u deze ordening te willen respecteren.

Indien u niet te communie gaat – omdat u niet katholiek bent of om een andere reden – kunt u op uw plaats blijven zitten of naar voren komen om de zegen te vragen.

(Wilt u dit laatste dan aangeven door uw handen kruiselings voor uw borst te houden.)

IV.

Voor een viering als deze komen vaak mensen van heel ver – mensen ook die in hun leven heel ver staan van de katholie-

ke Kerk en haar geloof. Zij zijn allen van harte welkom en het wordt ten zeerste op prijs gesteld dat zij blijk geven van hun aanwezigheid.

Het is het geloof van onze Kerk, dat de H. Hostie waarachtig het Lichaam van Christus is. De katholieke Kerk vraagt dat alleen zij te communie gaan, die katholiek zijn en ook daadwerkelijk katholiek leven. Het wordt dan ook gewaardeerd, als deze wens gerespecteerd wordt. Ook wie niet te communie gaat, kan zich in de geest aansluiten bij deze bijzondere gebeurtenis die ons heeft samengebracht.